

Indikaatorite „Ettevõtjatulu“ ja „Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa“ analüüs 2008. a andmetel, aruande lühikokkuvõte 2009

Tellija: Põllumajandusuuringute Keskus
Töö teostaja: OÜ AgriNet
Jäned, 2009

Sissejuhatus

Töö eesmärgiks oli välja selgitada, mil määral on Eesti maaelu arengukava keskkonnaalased meetmed aidanud säilitada ja suurendada keskkonnasõbralike põllumajandustootjate tulutaset.

MAK 2007-2013 II telje raames makstud toetuste mõju hindamiseks peamistele majandustulemustele on võetud kasutusele indikaator "ettevõtjatulu". Andmete analüüsimisel on keskendunud nendele näitajatele, mis on otseselt seotud põllumajandustootjatele makstud toetustega hindamaks nende mõju vastavatele majandusnäitajatele.

Indikaatori "mahetoodanguna müüdü mahetoodete osa" analüüsimiseks vajalike andmete saamiseks viidi FADN valimisse kuulunud mahetootjate hulgas läbi küsitlus. Kusjuures, küsitleti vaid neid mahetootjaid, kellel oli 2008. aasta seisuga õigus müüa oma toodangut viitega mahepõllumajandusele ehk kellel oli üleminekuaja läbinud maid. Analüüsiks vajalike andmete saamiseks küsitleti 115 mahetootjat, sh 95 mahetootjat majandusliku suurusega rohkem kui 2 ESU, kes osalevad ka FADN andmekogumise võrgustikus ning lisaks 20 väikest mahetootjat suurusega 0,5 kuni 2 ESU.

Põllumajandustoodangu mahepõllumajanduslik tootmine ja turustamine

Küsimused olid mahetoodangu tootmise mahtude ja toodangu realiseerimise kohta mahe- või tavatoodanguna toodanguliikide lõikes ning viidete (suuline, kirjalik, ökomärk) kasutamise ja peamiste turustuskanalite kohta mahetoodangu realiseerimisel.

Loomakasvatustoodangust oli viitega mahepõllumajandusele realiseeritud toodangu osakaal kõige suurem (82%) eluslammaste realiseerimisel. Samuti müüdi mahedana ka suurem osa kanamunadest (51%). Lambaliha ja elusveised müüdi mahedana vastavalt 38% ja 34%. Veiseliha ja piima realiseeriti viitega mahepõllumajandusele vaid vastavalt 7% ja 3%.

Viitega mahepõllumajandusele realiseeriti 98% kogu nisu müügist. Samuti müüdi mahedana ka valdav osa heinast, kartulist, odrast ja mugul- ja juurköögiviljadest. Maasikaid realiseeriti viitega mahepõllumajandusele 33% kogu müügist. Kanamunade, piima, eluslammaste ja lambaliha mahedana realiseerimisel oli kõige rohkem kasutatud suulist viidet. Elusveiste ja veiseliha realiseerimisel kasutati enam kirjalikku viidet. Loomakasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 60% küsitletud mahetootjatest. Kõige levinumaks viiteks loomakasvatustoodangu realiseerimisel osutus suuline viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 64% küsitletuist. Kirjalikku viidet kasutas 36% ja ökomärki ei kasutanud üksi mahetootja oma loomakasvatustoodangu realiseerimisel.

Taimakasvatustoodangu mahetoodanguna realiseerimisel oli kasutatud kõiki kolme viidet. Mustsõstarde, astelpaju marjade, kaunviljade ja kartuli mahedana realiseerimisel oli kõige rohkem kasutatud suulist viidet. Odra, nisu, segavilja ja silo realiseerimisel kasutati peamiselt kirjalikku viitamist. Tomatite ja kapsaste realiseerimisel kasutati peamiselt ökomärgiga viitamist. Ökomärgiga viitamist kasutati ka kartuli, õunte, maasikate ja mugul- ja juurköögiviljade realiseerimisel.

Taimakasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 64% küsitletud mahetootjatest. Kõige levinumaks viiteks osutus kirjalik viide, mida kasutas ühe

viitamisviisina 50% küsitletuist. Suulist viidet kasutas 33% ja ökomärki 17% küsitletuist oma taimekasvatustoodangu realiseerimisel.

Üldkokkuvõttes kujunes 2008. aastal kõige levinumaks viitamisviisiks taime- ja loomakasvatus-toodangu realiseerimisel suuline viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 47% küsitletuist. Kirjalikku viidet kasutas 44% ja ökomärki 10% küsitletud mahetootjatest.

Kõige levinumad peamised turustuskanalid olid müük tavatoodanguna tööstusele/töötlejale (32%) ja müük talust kohapealt (32%). 11% küsitletud mahetootjatest valis peamiseks turustuskanaliks müügi tavatoodanguna kokkuostjale/vahendajale, järgnesid müük teisele mahetootjale (8%) ja mahetoodanguna tööstusele/töötlejale (5%).

Tähtsuset teiseks peamiseks turustuskanaliks kujunes müük talust kohapealt (23%), järgnes müük tavatoodanguna tööstusele/töötlejale (16%). 15% küsitletuist valis tähtsuset teiseks turustuskanaliks müügi teisele mahetootjale. 12% mahetootjatest kasutasid teise turustuskanalina müüki tavatoodanguna kokkuostjale/vahendajale (12%), järgnesid müük otse kliendile koju (9%) ja turul (9%).

Indikaatori “ettevõtjatulu” analüüs

MAK 2007-2013 II telje raames makstud toetuste mõju hindamiseks peamistele majandustulemustele on võetud kasutusele indikaator “ettevõtjatulu”. Indikaatori “ettevõtjatulu” analüüsimisel on keskendutud nendele näitajatele, mis on otseselt seotud põllumajandustootjatele makstud toetustega hindamaks nende mõju vastavatele majandusnäitajatele.

Indikaatori “ettevõtjatulu” peamisteks analüüsiobjektideks on netolisandväärtus, ettevõtjatulu ning arvestuslik netokasum, mis on arvatud keskmiselt ettevõtte kohta. Võttes arvesse, et põllumajandus-tootjad on nii tootmisstruktuuri kui ka suuruse (nii põllumajandusmaa pindala kui ka loomade arvu poolest) poolest väga erinevad, on eelpool nimetatud näitajaid analüüsitud väljendatuna ettevõttes hõivatud tööjõuühiku ning põllumajandusmaa hektari kohta.

Indikaatori “ettevõtjatulu” analüüsimiseks on ettevõtetest moodustatud seitse gruppi:

- mahetootjad majandusliku suurusega 0,5 – 2 ESU (Mahetootjad alla 2 ESU);
- mahetootjad majandusliku suurusega üle 2 ESU (Mahetootjad üle 2 ESU);
- keskkonnasõbraliku tootmise toetust taotlenud tootjad (KST tootjad);
- ebasoodsamate piirkondade toetust taotlenud tootjad (LFA tootjad);
- Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antavat toetust taotlenud tootjad (Natura 2000 tootjad);
- poollooduslike koosluste hooldamise toetust taotlenud tootjad (PLK tootjad);
- II telje toetusi mittetaotlenud tootjad (Tavatootjad).

Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasi 2008. aasta valimis oli 290 KST tootjat, 263 LFA tootjat, 54 Natura 2000 ning 38 PLK tootjat. Kõik analüüsi tulemused on kaalutud ja laiendatud ning seetõttu usaldusväärsed.

Kuna on mahepõllumajandusliku tootmise toetus kui ka keskkonnasõbraliku tootmise toetus põllumajandusliku keskkonnatoetuse alameetmed, siis mahetootjate (nii alla 2 ESU kui ka üle 2 ESU) ning KST tootjate majandustulemuste analüüsi tulemused on esitatud eraldi peatükina. Eraldi peatükina on välja toodud LFA, Natura 2000 ja PLK toetust taotlenud tootjate analüüsi tulemused. Lisaks on II telje toetusi taotlenud tootjate majandustulemusi võrreldud II telje toetusi mittetaotlenud põllumajandustootjate vastavate näitajatega.

Mahe- ja KST tootjate analüüsi tulemused

Maakasutuse poolest kõige suuremad olid KST tootjad (keskmiselt 156,8 ha maad), tavatootjatel oli 81,1 ha maad. Keskmises maheettevõttes majandusliku suurusega üle 2 ESU oli 2008. aastal kasutada 104,2 ha põllumajanduslikku maad (alla 2 ESU mahetootjatel 15,8 ha). Tootjate gruppide lõikes oli kõige suurem erinevus söödakultuuride osas:

mahetootjatel (nii alla 2 ESU kui ka üle 2 ESU) oli ligikaudu 80% maast söödakultuuride all, KST tootjatel 47% ja tavatootjatel 33%.

Alla 2 ESU mahetootjatel moodustas 98% kogu tööjõukulust tasustamata tööjõud (palgata töötavad omanikud ja nende pereliikmed) ning üle 2 ESU mahetootjatel – 75%. KST ja tavatootjatel moodustas omanike tasustamata tööjõukulu vastavalt 47% ja 45% kogu tööjõukulust.

Toetuste osakaal kogutoodangu struktuuris oli kõige suurem mahetootmisettevõtetes, moodustades 43% üle 2 ESU ja 41% alla 2 ESU mahetootjatel. KST tootjatel moodustasid toetused 21% ja tavatootjatel - 15%.

Kõige rohkem sissetulekut (k.a toetused) põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna said tava- ja KST tootjad (vastavalt 11 739 kr ja 10 750 kr). Mahetootjad (nii alla 2 ESU kui üle 2 ESU) said sissetulekuid hektari kohta enam-vähem sarnaselt (vastavalt 6 365 kr/ha ja 5 873 kr/ha), mis on KST ja tavatootjatega võrreldes oluliselt vähem.

Valdava osa (43%) KST tootjate sissetulekute moodustas loomakasvatustoodangu realiseerimine, 25% sissetulekute saadi taimekasvatuse- ja 6% muu toodangu müügist. Tavatootjad seevastu said 58% sissetulekute taimekasvatustoodangu realiseerimisest ning vaid 22% loomakasvatustoodangu müügist. Kui KST ja tavatootjatel moodustas taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimine 68-80% sissetulekute struktuuris, siis mahetootjatel oli see tunduvalt väiksema osatähtsusega, moodustades 36% üle 2 ESU ja 29% alla 2 ESU mahetootjatel.

NLV põllumajandusmaa hektari kohta tootsid 2008. aastal kõige rohkem KST tootjad - 3 475 kr ja kõige vähem üle 2 ESU mahetootjad ja tavatootjad vastavalt 2 628 kr/ha ja 2 831 kr/ha. Toetuste osakaal NLV struktuuris oli kõige suurem mahetootjatel (100% üle 2 ESU ja 91% alla 2 ESU mahetootjatel). Teisisõnu, üle 2 ESU mahetootjate NLV oli 2008. aastal ilma toetusteta negatiivne, seega NLV koosnes üksnes toetustest. KST tootjatel moodustasid toetused 79% ning tavatootjatel 58% NLVst.

Tööjõuühiku kohta arvestatuna tootsid KST ja mahetootjad üle 2 ESU arvestuslikku netokasumit koos toetustega praktiliselt võrdselt. Mahetootjatel üle 2 ESU oleks 2008. aastal arvestuslik netokasum tööjõuühiku kohta ilma mahetoetuseta olnud peaaegu nullilähedane, kuid tänu mahetoetusele jõudsid nad positiivse tulemuseni. Arvestusliku netokasumi tööjõuühiku kohta tootmise poolest jäid alla 2 ESU mahetootjad ka koos mahetoetusega miinusesse.

Keskmiselt 73% alla 2 ESU mahetootjatest ei ole 2008. aastal teinud investeeringuid tootmisesse. Protsentuaalselt oli kõige vähem mitteinvesteerinud ettevõtteid üle 2 ESU mahetootjate hulgas - 25%, võrdluseks KST ja tavatootjate hulgas oli selliseid ettevõtteid vastavalt 38% ja 47%.

LFA, Natura 2000 ja PLK tootjate analüüsi tulemused

Kõige rohkem sissetulekut (k.a toetused) põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna said tava- ja Natura 2000 tootjad (vastavalt 11 739 kr ja 10 233 kr) ning kõige vähem PLK tootjad – 7 347 kr. LFA tootjad said sissetulekuid 8 888 kr hektari kohta.

Valdava osa LFA tootjate sissetulekute (39%) moodustas loomakasvatustoodangu realiseerimine, 21% sissetulekute saadi taimekasvatuse- ja 7% muudest tegevustest. Loomakasvatustoodangu realiseerimisest saadud sissetulek moodustas suurema osa ka Natura 2000 (49%), PLK (41%) ja tavatootjate (38%) sissetulekute struktuuris. Toetuste osakaal sissetulekute struktuuris oli kõige suurem (41%) PLK tootjatel, järgnesid LFA ja Natura 2000 tootjad (vastavalt 32% ja 30%). Tavatootjatel moodustasid toetused 14% sissetulekute.

II telje toetused moodustasid väga erineva osa tootjate sissetulekute struktuuris. PLK tootjatel moodustas PLK toetus 10% sissetulekute struktuuris. Natura 2000 tootjatel oli

EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2007-2013 II TELJE PÜSIHINDAMINE

Natura 2000 toetuse osakaal sissetulekutes vaid 1%. LFA tootjatel moodustas LFA toetus sissetulekute 3%.

Toetuste osakaal NLV struktuuris oli kõige suurem PLK ja LFA tootjatel (vastavalt 95% ja 94%) ning kõige väiksem tavatootjatel – 75%. Natura 2000 tootjatel moodustasid toetused keskmiselt 85% NLVst. PLK tootjatel moodustas PLK toetus 23% NLVst. Natura 2000 tootjatel oli Natura 2000 toetuse osakaal NLV struktuuris vaid 2%. LFA tootjatel moodustas LFA toetus NLVst 10%.

PLK tootjatel moodustas PLK toetus 25% ettevõtjatulust. Natura 2000 tootjatel oli Natura 2000 toetuse osakaal 3% ning LFA tootjatel LFA toetuse osa 11% ettevõtjatulu struktuurist. Netolisandväärtus ilma toetusteta oleks olnud 2008. aastal kõigi tootjate gruppide puhul negatiivne ning ainult tänu toetustele jõudsid nad positiivse tulemuseni.

Põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna investeerisid 2008. aastal Natura 2000 tootjad keskmiselt 4 324 kr. Kõige vähem investeringuid hektari kohta tehti PLK tootjad – 2 234 kr. LFA ja tavatootjad investeerisid põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna vastavalt 3 978 kr ja 3 004 kr.

